

POLIITTISEN TALOUDEN PERSPEKTIIVIT

Stephen Gill — David Law: *The Global Political Economy. Perspectives, Problems and Policies.* Harvester Wheatsheaf. Hemel Hempstead 1988.

Kansainvälisten suhteiden ja poliittisen talouden akateemiset kurssikirjat kulkevat yleensä turvallista amerikkalaista valtavirtaa, pyrkien opettamaan opiskelijoille tieteenalan »perusteet». »The Global Political Economy» poikkeaa kaavasta. Sen tarkoituksena ei ole vain eri teorioiden ja poliittisen talouden historian esittely, vaan eri näkökulmien hedelmällisyyden vertailu tavalla, jonka pitäisi pystyä avaamaan keskustelua eri lähestymistapojen ja tieteenalojen välillä. Lisäksi kirja sisältää ideologisten ja kulttuuristen tekijöiden erittelyä tavalla, joka on erittäin harvinaista poliittisen talouden tutkijoiden keskuudessa.

Teos on kunnianhimoinen myös laajuudeltaan. Se on rakennettu kahden teeman varaan. Ensinnäkin tutkitaan realistis-merkantilistisen, liberalistisen ja marxilaisen perspektiivin peruskäsitteitä. Näitä eri näkökulmia käytetään sitten kahdella tavalla: niiden avulla tulkitaan ja selitetään ilmiöitä, mutta näkökulmien itsensä nähdään samalla olevan osa ilmiöiden maailmaa. Toisin sanoen teos kieltää kantilaisen ilmiöiden maailman ja järjen maailman välisen ongelmallisen kuilun. Toisena teemana on talouden poikkikansallistumisen ja valtioiden sotilaallisteollisen kilpailun vuorovaikutus ja ristiriidat. Yhtäältä kirjoittajat kehittelevät teoriaa poikkikansallisten yhtiöiden, sekä niiden kanssa »historiallisen blokin» muodostavan byrokraatian osien ja poliittisten ryhmien, dominaation vahvistumisesta, joka on tapahtunut samalla kuin kaikkinaisen keskinäisriippuvuus on kasvanut; toisaalta

he näkevät tämän kehityksen tosiasialliset rajat sotilaallis-teollisessa kilpailussa ja sen merkantilistisessä logiikassa. Molempia tendenssejä vastaa omat hegemoniset uskomusjärjestelmänsä.

Kirjoittajien omaa asemaa ei ole helppo lokeroita. He hyödyntävät paljon gramscilaisen jälkimarxilaisen Robert Cox'n töitä (Gill tekee parhaillaan yhteistyötä Coxin kanssa), mutta samalla he käyttävät kaikkien kolmen lähestymistavan teoreettisia ideoita hyväkseen. Viimeinen luku kuitenkin paljastaa kirjoittajien globaalikeynesiläiset, antihegemoniset ja »vihreät» ajatukset.

Kunnianhimoiset, mutta ristiriitaiset pyrkimykset ovat kirjan perusongelma. Teos olisi ollut paljon ehjempi kokonaisuus, jos se olisi kirjoitettu *joko* yksinkertaiseksi oppikirjaksi, *tai* innovatiiviseksi teoreettis-historialliseksi tutkimukseksi. Oppikirjaksi mukana on liian paljon oletuksia lukijan tiedoista sekä liian monia samanaikaisesti kehiteltäviä teemoja ja näkökulmia. Alan tutkijalle mukana on liian monia perustavia historiallisia »faktoja» ilman analyysia, liian karkeita teoreettisia yksinkertaisuuksia, sekä liian paljon epäsystemaattista eklektismää. Tietenkin on ymmärrettävä, että Gill ja Law halusivat kirjoittaa oppikirjan, joka loisi perustaa uudella tavalla asennoituvulle tutkijasukupolvelle. Tämä pyrkimys on toki järkevä, mutta sillä on hintansa.

Esimerkiksi eri lähestymistapojen esittely on ollut pako tiivistää muutama sivuun, ja silti sekä perspektiivit että teemat on käsitelty loppuun vasta sivulla 127, josta alkaa teoksen sisällöllinen osa. Lähestymistapojen tiivistäminen ei ole täysin onnistunut. Realismi teorianäkökulman kahdella sivulla, ja sen jälkeen siirrytään teorian tulkittamiseen poliittisena käytäntönä. Kahteen sivuun ei paljon mahdu: realismin neorealistinen tulkintakin on erittäin karkea. Myöhemmin toki teoriaa esitellään paloittain lisää, mutta varsinkin epäsystemaattisesti. Liberalismin kolmen sivun esittely painottuu rationaalisen valinnan teorioihin, ja kolmen sivun kuluessa maininnan saavat myös IBM, Neuvostoliitto ja Kenneth Waltz. Marxismia, ja erityisesti Coxin historiallista materialismia esitellään hieman perusteellisemmin, eikä tässä yhteydessä marxismia eritellä ollenkaan poliittisena käytäntönä, päinvastoin kuin realismia ja liberalismia. Vasta myöhemmin kirjoittajat toteavat, että marxismi legitimisoi usein militaristisia käytäntöjä, ja että muita lähestymistapoja voi usein hyödyntää marxismia paremmin tulkittaessa ja selitettäessä historiaa.

Teos erittelee myös poikkikansallisten yhtiöiden asemaa ambivalentisti. Sivulla 66 Gil ja Law väittävät, että teorit, jotka näkevät monikansalliset ennen kaikkea tehokkuuden ja kuluttajien hyvinvoinnin lisääjinä, ovat osa poikkikansalliset kapitalistit ideologisesti erottavaa historiallista blokkia. Kuitenkin sivuilla 199—203 kirjoittajat pääsääntöisesti hyväksyvät liberalistiset teorit monikansallisten yritysten synnyn ja kehityksen selityksinä, ja katsovat prosessin, jossa poikkikansallisen pääoman resurssit kasaantuvat, olevan pääasiassa toiminnan tarkoitamaton seuraus. Heidän piirtämänsä kuva on seuraava: poikkikansalliset yhtiöt ovat suuria organisaatioita

koska ne ovat tehokkaita, mutta niiden suuruus ja poikkikansallisuus takaa niille resursseja (investointien sijoitus, siirtohinnoittelu, valuuttamarkkinoilla operointi, ja 'lobbyismi') suhteessa ay-liikkeeseen ja valtioihin, joita kansallisilla yrityksillä ja yhtymillä ei tyypillisesti ole.

Kaupanhierontatilanteissa monikansallisten asema on vahva niiden alueellisen joustavuuden vuoksi, ja lisäksi tuotannon ja pääoman liikkumisen vuoksi valtiot ovat ruvenneet kilpailemaan »myönteisen yritysilmapiirin» luomisessa. Tällä on ollut myös osuutensa siinä, että perinteisen liberalistisen diskurssin hegemoninen asema on voimistunut 1970-luvun lopulta lähtien, erityisesti keynesiläisyyden, mutta myös strukturalististen teorioiden kustannuksella.

Vaikka kaikki tämä voi hyvinkin olla totta, eivät kirjoittajat kykene eksplikoimaan liberalististen ja »kriittisten» monikansallistumis-teorioiden suhdetta siten, että lukijan epätietoisuus yhtäältä niiden suhteellisesta selitysvoimasta, ja toisaalta niiden asemasta ilmiöiden maailmassa, poistuisi.

Toisen maailmansodan jälkeistä »systeemiä» tekstissä eritellään kolmen perusinstituution — raha ja finanssi-suhteet, poikkikansallinen tuotanto, sekä kansainvälinen kauppa ja protektionismi — kautta. Poikkikansallistumisteema on selvästi esillä koko ajan, mutta sotilaallis-teollinen kilpailu saa ainoastaan mainintoja siellä täällä, tosin protektionismin yhteydessä tästä teemasta keskustellaan hieman enemmän ja perusteellisemmin. Sama teemojen painotus näkyy myös »kansainvälisen öljyn» ja pohjois-etelä suhteiden analyysissa — ja yllättävästi myös itä—länsi -suhteiden erittelyssä. Kaiken kaikkiaan kyseessä on teksti poliittisesta taloudesta, ei kansainvälisistä ja globaaleista suhteista yleensä. Niinpä poikkikansallistumisteema on korostetusti esillä, osittain militarisoitumisteeman kustannuksella: militarisoitumisteema näin ollen vain täydentää — mielenkiintoisella tavalla, tosin — poliittisen talouden erittelyä. Toisaalta kirjassa kyllä tarkastellaan kaikkia osa-alueita eri teoreettisten perspektiivien kautta.

Oppikirjana teos on monessa mielessä erittäin suositeltava, ja tutkijat sekä muut kiinnostuneet löytänevät tekstistä paljon tärkeitä ideoita ja näkökulmia. Tietyt puolitekoisuus kuitenkin estää pitämästä Gillin ja Law'n teosta erinomaisena: olisi ollut parempi keskittyä kirjoittamaan jommalla kummalla yleisölle, opiskelijoille tai alan ammattilaisille. Jos teos olisi kirjoitettu vain edellisille, yksinkertaisempi ja selkeämpi rakenne olisi ollut paikallaan. Jos teos olisi kirjoitettu jälkimmäisille, ei teoreettisten oivallusten systemaattista kehittelyä olisi voinut välttää.

HEIKKI PATOMÄKI